

УДК 37.013.73

Кирицький О. В.,
аспірант кафедри філософії, Донецький
національний університет ім. В. Стуса
(Україна, Вінниця), oleg-kirizkiy@mail.ru

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЛЬ ВІРТУАЛЬНОГО У ПРОЦЕСАХ СОЦІАЛЬНОГО КОНСТРУЮВАННЯ

Розкрито сутність віртуального, як феномену, що тотально охопив всі без винятку сфери життя суспільства XXI століття. Проаналізовано підстави та розуміння феномену віртуального всередині процесів конструювання соціального. Показано взаємозв'язок віртуального в процесах конструювання соціального з феноменами повсякденного і мовного, обґрунтовано необхідність включення розуміння віртуального при дослідженнях сучасних суспільств. Віртуальне розглядається як феномен, що з'єднує матеріальне і ідеальне в XXI столітті особливою логікою взаємодій. Позначена роль і механізми впливу віртуального на процеси створення подоби сучасних глобалізованих суспільств.

Ключові слова: віртуальне, повсякденність, мова, конструювання, соціальне.

Для того, щоб якомога точніше відповісти на запитання, що являє собою суспільство та яке у ньому місце належить людині, кожному досліднику слід підібрати певну конфігурацію теоретичних підходів й практик, які дозволять йому підкреслити особливості, автентичність його наукових тверджень, гіпотез, висновків та зроблених на їх основі прогнозувань. Кожен напрямок досліджень соціального стикається із ключовим питанням: що саме приводить окремі аспекти нашого буття до статусу «соціальне»? Влучним цьому плані виявляється конструктивістське розуміння його засад.

Конструктивізм сьогодні – це вкрай різномірна група теорій гуманітарних, соціально-філософських дисциплін, що підкреслюють ідею неповної відображеності природи нашої свідомості, мовну й культурно-історичну обумовленість самих процесів нашого пізнання, опосередкованість процесів пізнання й мислення нашого буття індивідуальними «конструктами», позначеними вигляді окремих елементів нашої оточуючої дійсності. Останні формуються у векторі альтернативізму: потенційно завжди існуючої множини способів концептуалізації соціальних подій, порядків, змістів, цінностей, елементів соціальної реальності, плюралізму можливих варіантів розвитку суспільства і т.д. [1, с.51].

Проте в XXI столітті поза полем зору соціально-філософської галузі конструктивізму залишається виключено значний елемент процесів конструювання – феномен віртуального [2, с.1555]. Причина такого твердження криється у вже вказаному «альтернативізмі», що є основою для конструктивізму. Будь-який процес конструювання всередині соціального так чи інакше використовує інтерпретацію, варіативність зв'язку між вже наявними складовими, з яких «збирається» картина реальності нашого буття: змістами, значеннями, нарративами, традиціями, міфами, цінностями, несвідомими аспектами і т.д. В XXI столітті «буття» останніх лежить саме у полі зору феномену віртуального, яке й намагається вилучити їх зі світу ідеального та помістити у світ нашої соціальної реальності [2, с. 1553].

Семантичний поділ буття на ідеальне/матеріальне виступає відправною точкою, моментом появи концепту віртуального. Категорія «віртуальний» походить від латинського «virtus», який філософи поступово

привіряли до терміну «δυναμις» (грец. «динаміс»), що символізував сферу можливого, того, що протистоїть вже існуючому у нашому бутті нині й може проявити себе лише за дотримання певних умов. Схоласти розвинули це вчення до розуміння додаткових властивостей суцього, які завжди присутні поруч із нами у нерозвиненому, нерозгорненому й поки що незрозумілому в реальності стані. У Новий час «віртуальне» розуміли, як той стан існування об'єкта, у якому він ще не наданий у актуальності, але вже присутній в зародковому стані. Й нарешті, наприкінці XX століття семантика віртуального перейшла у інформаційно-технологічну сферу, через що було відкладено на другий план попереднє соціально-філософське семантичне навантаження. Віртуальне формує процеси конструювання соціального, тому що здійснює «вилучення» з «ідеального» нематеріального світу/буття чи інші аспекти явищ, предметів, феноменів, процесів, надає процесу конструювання безпосередній матеріал для творення нового «конструкту». На цій основі можна стверджувати, що «віртуальне» є прямим послідовником «світу ідей» Платона. Бо воно «оперує» нематеріальним набором якостей, щоразом складають «ідею» чогось. Віртуальне бере участь у процесах творення самих ідей та, як наслідок, присутності у нашому повсякденному житті кожного явища, предмету, феномену, процесу. На відміну від прикладу «печери» у Платона, віртуальне більшою мірою оперує самим прообразом «ідей», які за логікою ідеалізму лежать в основі всього суцього, бо воно не розділяє світ нашого реального буття на ідейне та предметне (матеріальне), а апелює до них у безпосередній єдності та взаємовпливі нашого реального соціального світу [3, ch.VI].

Конструктивізм до сьогоднішнього його стану формувався у ключі трьох філософських напрямків: скептицизмі, феноменології, символічному інтеракціонізмі та їх прикладних розгалуженнях. Саме на основі синтезу цих філософських напрямків відбувається оформлення механізмів, що закладають методологію конструктивізму. Але практичне розуміння існуючих сьогодні процесів конструювання соціального вимагає вивчення світу соціального як унікального світу, створеного людиною із значними відмінностями від світу природи.

Соціальне як феномен існує на межі декартівського розуміння психологічного («res cogitans» – чуттєвого, психологічного, мислячого) та матеріального («res extensa» – те, що має довжину у просторі). Така спроба подолання дуалізму одразу значною мірою виділила знання про соціальне за рамки іншого наукового знання. Все класифіковане як «соціальне» починає виявляти себе як певний порядок, який при дослідженні виявляє свою часткову суверенність, автономність, як від матеріального та фізичного, так й від чуттєвого, психологічного. Існуючи на такому методологічному «стику» в соціально-філософських дослідженнях, будучи винесеним поза рамки простору й психічних феноменів, «соціальне» почало набувати пояснення виключно посередництвом тих змістів, цінностей, норм й значень, які були утворені самим же суспільством. Соціальне постає окремим світом змістів, цінностей, норм та правил, які творяться (конструюються)

групами індивідів. Така думка, яку послідовно на початку становлення «знання про соціальне» формували класики, як то, наприклад, М. Вебер [5, с.615], поступово вивела «знання про соціальне» за рамки «природничих» обґрунтувань. Дослідження соціального у XX столітті формує свою методологію, виключно при посередництві «пояснень соціального соціальним»: змістами, значеннями, цінностями, нормами, культурою як конструктами–наслідками вже існуючого суспільства. Соціально–філософська галузь знання на початку XX століття починає поступово здійснювати методологічні спроби подолання такого картезіанського методологічного стилю мислення. Бо попередні методології (скептицизму, раціоналізму, механіцизму тощо) вже недостатні відносно до духу технологічної епохи XX – XXI століть, через що не можуть надавати чіткі відповіді на ключові онтологічні питання. Тому соціально–філософське знання як теоретичне осердя практичних векторів вивчення соціального, спрямовується на повернення в дослідження залежності соціального від природничого та психічного (у розумінні лат. «gescogitans» й лат. «gesextensa» як «матеріального» й «мислячого»), даючи можливість вивчати соціальне його феномени, речі, явища й процеси «такими–як–вони–є» (англ. «assuch») у безпосередності даності їх проявів. На практиці цим безпосереднім «фінішним» методологічним шляхом пішла феноменологія Е. Гуссерля. Вона надала оформлення вектору дослідження соціальної реальності як конструкту, що лежить на стику: по–перше, абсолютно нематеріального «пізнаючого досвіду свідомості», по–друге, всього оточуючого світу (як матеріальної даності), що здійснює вплив на наш «досвід свідомості», по–третє, створеного світу соціального як суверенного світу змістів, значень, норм, правил тощо. Наповнення останнього формально існує віртуальною конструюється суспільством посередництвом феномену віртуального– мовою як лінгвістичною системою, а у XXI столітті доповнюється й інформаційно–комунікативними семіотичними системами. Феноменологія стала найбільш наближеною до конструктивізму, бо не намагалася пов'язати всю широту проявів соціального у рамках певної філософської онтологічної системи (гегелівської, кантівської тощо) та «замкнути» розуміння соціальних феноменів виключно на категоріальному апараті окремої парадигми розуміння соціального. Вона намагалася підкреслити унікальність й неповторність того чи іншого досвіду, феномену, соціальної структури чи суспільства в цілому. Більш того, саме феноменологія згодом спровокувала підняття у топ «знання про буття» як таке взагалі тематику лінгвістичного, цим самим закладаючи та обґрунтовуючи передумови лінгвістичного повороту початку XX століття. Феноменологія зробила переворот у філософському осмисленні нашого буття, залишивши у кінцевому розумінні лише нашу «свідомість, яка пізнає» та все, що оточує її у світі буття: фізичне, «що має протяжність у просторі», та психологічне, «що дає відбиток на досвід свідомості» [6, с.117–120].

Феноменологія, започаткувавши різнодисциплінарну широту розгалуження досліджень соціального, перш за все спрямовувала свої зусилля на пошук універсального феномену, посередництвом якого ми б могли

осмислювати суспільство й все суспільне як таке. Таким феноменом поставав життєвий світ (нім. «Lebenswelt»), який розумівся як певна ємність безпосередніх буттєвих очевидностей, первинний базис будь–якого знання, процесів мислення, орієнтир у просторі свідомості та буття кожного індивіда. Поступово ця більшою мірою філософську категорію, у тому чи іншому вигляді, залежно від специфіки власної дослідницької традиції, почали адаптувати й пристосовувати щодо свого методологічного розуміння соціального визначні дослідники: габітус у П. Бурдьє, фрейм у І. Гофмана, «І» та символічна комунікація у І. Міда та І. Блумера, dasein Хайдегера, симулякри у Ж. Бодріяра, явище «індексичності» І. Гарфінкеля, мовні акти Д. Сёрла тощо. Все це ґрунтовні доробки, продовження роботи заданої ідеї «життєвого світу», розвиток і розширення завдяки вивільненню з потенційного стану її характеристик, актуальних для неї «тут–і–зараз».

На цьому фоні методологічно визначним поставало те, що автори, «відштовхуючись» відносно феноменологічного повороту, почали виходити за рамки картезіанства. Причиною стало й те, що XX – XXI століття із його процесами глобалізації, постіндустріалізації та вкоріненням віртуального через сферу інформаційно–технологічного, позначили той процес, коли ідеальне, матеріальне й соціальне починають зливатися у нерозривне змістовне ціле. Ті аспекти буття, що раніше не проявляли у повному обсязі свій вплив («акторність») на соціальні взаємовідносини, починають все більше виходити назовні у нашому бутті: матеріальні об'єкти, новітні винаходи, географічно–просторові даності нашого буття. Завдяки феномену технічного, що цілком оформлює подобу сучасного суспільства, використовуючи феномен віртуального, матеріальні речі все більш набувають «акторності» й «вторгаються» у наше повсякденне буття. Соціальна реальність через це постає конструктом абсолютно нової якості, унікальним продуктом XXI століття, який вже складно вивчати посередництвом суто соціології, соціальної філософії, психології чи лінгвістики, без розуміння взаємозалежностей між ними [6].

Віртуальне в XXI столітті оновлює логіку взаємодії матеріального й соціального всередині соціально–гопростору, обробляючи самі «ідеї» речей у новому світлі: ми розмовляємо із «розумними» машинами, модифікуємо свої тіла посередництвом технологій протезування й генетики, зрощуємося із комп'ютерами та телефонами (як матеріальними об'єктами – авт.), блукаємо у віртуальному просторі інтернету, розробляючи робототехніку, переконструюємо, нерозривно поєднуємо й власну людську сутність із матеріальними об'єктами. Останні стають «активними» у соціальному їх розумінні через те, що віртуально–технологічне розширило ті їх характеристики, якості й переваги, які досі могли існувати в їх платонівській «ідеї» лише у потенційно можливому (віртуальному) стані. Й сьогодні матеріальне тотально «вторгається» у соціальне, переконструюючи його посередництвом товарів, засобів виробництва, машин, комунікаційних технологій, сучасних мегаполісів тощо, вимагаючи таким чином вироблення нової теорії соціального [7, с.1–7]. Але таке розуміння все ще потребує «методологічної оптики», крізь яку має відбуватися

осмислення вкрай складного конструкту світу соціального буття людства XXI століття. Технічне, у його Гайдегерівському глибинно-онтологічному розумінні, як «найважливішого способу виявлення глибинних властивостей людського буття», все значніше поширює феномен віртуального у світі нашого буття та підсилює його інтегруючу роль у суспільствах. Матеріальні речі у купі із соціальними структурами, змістами, значеннями, лінгвістичними аспектами несуть ключову конструюючу функцію, але досліджувати їх треба через певну «оптику».

Матеріальні об'єкти, феномени, явища, індивіди завдяки феномену віртуального творять світ соціального як надскладну мережу, комплекс якостей, певну логіку взаємозв'язків, негласних «порядків взаємодій» (як наявних, так й потенційно можливих), що єднають всі ці структурні елементи у надскладній динаміці.

Виявити, побачити досліднику цю постійно рухливу «мережу», яка поєднує увесь соціальний простір у єдине ціле, допомагає бачення присутності віртуального як постійно присутнього феномену нашого буття та інформаційно-технологічного процесу одночасно. Саме в такому широкому розумінні «віртуальне» дозволяє відтворити й передати, виявити реально існуючу логіку «гібридного світу XXI століття», який сьогодні конструюється на кордоні «співвідношення матеріальних та символічних порядків» [8, р. 4]. А віртуальне, вкладене у рамки логіки конструктивізму, дозволяє казати про взаємопроникнення в XXI столітті двох логік: логіки символічного, що існує нематеріально, переважно більшістю якої наділявся до цього переважно світ соціального, й логіки матеріального, що посилює свої позиції крізь зростаюче у геометричній прогресії технологічне.

Віртуальне, прагнучи мати вплив на світ соціальних взаємодій, також мусить мати всередині матеріального власний простір, де воно перевіряється, твориться, постійно оновлює стан мереж взаємозв'язків поміж усім, що лежить матеріально й існує ідеально у просторі соціального. Сильний методологічний хід у цьому плані постає в учня Е. Гуссерля А. Шюца, який виводить категорію життєвого світу до практичного вектору його операціоналізації-повсякденності як єдиного метафеномену, в полі якого існує абсолютно кожен з нас зокрема й все суспільство взагалі [9, с.3–6]. Так, автором задається вектор розуміння соціального через категорію «життєвого світу», в якому можна окреслити певний «замкнений простір – соціальне утворення», яким є повсякденність. В повсякденності ми існуємо тілесно, локально «тут–і–зараз» й співприсутньо із «іншими», прагнемо максимально чітко спростити, пояснити собі та іншим неписані «правила» комунікації, порядків взаємодій між собою. В повсякденності також й «копробується» віртуальне як потенційно можливе, що прагне «вийти» зі стану «ідеального» буття у наш світ повсякденності, який монополює впливом на ключовий атрибут буття – матеріальний світ об'єктів [9, с.12–15]. Доки ж віртуально-потенційне не актуалізує у матеріальній реальності повсякденності з світу «ідеального» той чи інший зміст, саму ідею матеріального предмету, явища, воно не може конструювати соціальне. Тут, як приклад, можна наводити широкий спектр феноменів різної

природи появи: від ядерної енергетики, телебачення, освоєння космосу до інтернет-простору комунікації, ідеологій, реклами як явищ людського буття, що докорінно змінили повсякденне соціальне існування кожного з нас, відбиваючись «ехом» на конфігурації мереж взаємовідносин та пов'язаностей між явищами, феноменами, індивідами, змістами, що закладають саму суть ідеї буття [10, с.221–228].

За Гайдегером, технологічне намагається змінити саму сутність речей, переконструювати «те чим речі є», виводячи й закріплюючи нововведені віртуально-потенційні їх аспекти у наш реальний світ повсякденного життя. Це задає конфігурацію, форму всього соціального й кожного суспільства зокрема як унікального конструкту, а феномен віртуального, що до цього осмислювався лише у ролі «ймовірного, можливого, існуючого поки що не у наявності», виносить на передній план розуміння суспільства питання співвідношень між людським, нелюдським, культурою й природою, суспільством і технічним, що й стає найперспективнішим вектором глибинного осмислення буття [7, с.19–21]. Саме феномен віртуального, у широкому його розумінні, починає «вписувати» нові аспекти всього існуючого навколо нас у форму певного соціального порядку з метою підтримання останнього або його вдосконалення.

Але тут міститься необхідність доповнення методології дослідження процесів конструювання соціального в XXI столітті. Феномен повсякденності при розгляді процесів конструювання соціального «обмежує» нас у певному колі просторуй часу з метою позначити максимально зручний «персональний соціальний простір», даючи нам можливість комфортно «вкласти себе» у поле усього суспільного як метаконструкту, побачити ті вивільнені в наше буття нові аспекти соціального, що раніше були недосяжними для розуміння. Світ соціального XXI століття, як і прогнозував М. Гайдегер, постає «гібридним» на стику соціального й технічного, потребуючого перегляду мережі потенційних взаємозалежностей між символічними (значення, змісти, культура, релігія, цінності, норми й традиції і т.д.) й матеріальними (виробництво, технології, електронні комунікації й технологічні прориви тощо) структурними порядками всередині конструкту суспільства [8, р.15].

Але й феномен повсякденного, маючи статус «верховної реальності», завдяки своєму впливу на «світ речей» навколо індивіда, потребує елементу, що цементував би його цілісність і широку «зрозумілість» між значними масами індивідів суспільства, закріплював його у «символічному порядку» (як трансцендентному, ідеальному) існування соціального. Ця функція втілюється для повсякденного максимально повно та яскраво у мові як глобальному феномені людського буття, що твориться нематеріально, існуючи як віртуальний семіотичний простір, тотально оформлюючи розуміння для наших процесів мислення змістів, значень і ролі всього присутнього у нашій соціальній реальності [11, р. 8].

Мова постає активним конструюючим компонентом соціального простору, певною «оптикою» для розуміння мінімальних специфік, особливостей і характеристик соціального, без яких в просторі «матеріальної

повсякденності» ми б не могли існувати як єдине суспільство, бо повсякденне це життя, яке я розділяю з іншими за посередництвом мови. Мова дозволяє «вихопити в часі» й описати, передати іншим певний соціальний порядок, явище, феномен, соціальну структуру, закріплюючи процесом категоризації (нім. «nennen») все виведене з «ідеального» стану буття й перевівши його у зрозумілу нашим процесам мислення площину [11, р.5–13].

У такому функціональному поєднанні феномен віртуального й конструює наше соціальне: активно втручається у нашу повсякденність як «єдино справжню» матеріальність, практичний «життєвий світ», закріплюються «в» мові й «через» мову як віртуально існуючому семіотичному базисі людського суспільного буття.

Такий формат осмислення процесів конструювання соціального з посередництвом й активною участю феномену віртуального, що через технологічне підняв питання своєї постійної присутності у процесі «збірки» нашого соціального, дозволяє сьогодні поповнювати широту розуміння людського буття.

Список використаних джерел

1. Ищенко Н. С. Проблема становления социального конструктивизма / Н. С. Ищенко // Вестник Волгоградского государственного университета. – 2010. – №8. – С.48–55.
2. Леушкин Р.В. Виртуальный объект как проблема конструктивного реализма / Р. В. Леушкин // Фундаментальные исследования. – 2014. – №6. – С.1553–1558.
3. Bricken W. Virtual Reality: Directions of Growth [Електронний ресурс] / Bricken. – 1990. – Режим доступу: ftp://ftp.hitl.washington.edu/pub/publications/papers/m-90-1.html.
4. Улановский А. М. Социальная эпистемология: идеи, методы, программы / А. М. Улановский, И. Т. Касавин // Социальная эпистемология: идеи, методы, программы / А. М. Улановский, И. Т. Касавин. – Москва: Канон+, 2010. – С.279–298.
5. Вебер М. Основные социологические понятия / М. Вебер. – Москва: Прогресс, 1990. – 808 с.
6. Розин В. М. Феноменология глазами методолога / В. М. Розин // Вопросы философии. – 2008. – №5. – С.116–126.
7. Pels D., Hetherington K., Vandenberghe F. The status of the object: performances, mediations and techniques / D. Pels, K. Hetherington, F. Vandenberghe // Theory, Culture and Society. – 2002. – Vol.19, №5/6. – P.1–21.
8. Law J. After ANT: Topology, Naming and Complexity / J. Law, J. Hassard. – Oxford: Blackwell and the Sociological Review, 1999.
9. Шюц А. О множественности реальностей / А. Шюц // Социологическое обозрение. – 2003. – Т. 3. – №2. – С.3–34.
10. Хайдеггер М. Время и бытие: Статьи и выступления / М. Хайдеггер. – Москва: Республика, 1993. – 447 с.
11. Searle J. R. Mind, language and society: Philosophy in the Real World / J. R. Searle. – N.Y., 1999. – 180 p.

References

1. Ishhenko N. S. Problema stanovlenija social'nogo konstruktivizma / N. S. Ishhenko // Vestnik Volgogradskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2010. – №8. – S.48–55.
2. Leushkin R. V. Virtual'nyj ob#ekt kak problema konstruktivnogo realizma / R. V. Leushkin // Fundamental'nye issledovanija. – 2014. – №6. – S.1553–1558.
3. Bricken W. Virtual Reality: Directions of Growth [Elektronnyj resurs] / Bricken. – 1990. – Rezhym dostupu: ftp://ftp.hitl.washington.edu/pub/publications/papers/m-90-1.html.
4. Ulanovskij A. M. Social'naja jepistemologija: idei, metody, programmy / A. M. Ulanovskij, I. T. Kasavin // Social'naja jepistemologija: idei, metody, programmy / A. M. Ulanovskij, I. T. Kasavin. – Moskva: Kanon+, 2010. – S.279–298.

5. Veber M. Osnovnye sociologicheskie ponjatija / M. Veber. – Moskva: Progress, 1990. – 808 s.

6. Rozin V. M. Fenomenologija glazami metodologa / V. M. Rozin // Voprosy filosofii. – 2008. – №5. – S.116–126.

7. Pels D., Hetherington K., Vandenberghe F. The status of the object: performances, mediations and techniques / D. Pels, K. Hetherington, F. Vandenberghe // Theory, Culture and Society. – 2002. – Vol.19, №5/6. – P.1–21.

8. Law J. After ANT: Topology, Naming and Complexity / J. Law, J. Hassard. – Oxford: Blackwell and the Sociological Review, 1999.

9. Shjuc A. O mnozhestvennosti real'nostej / A. Shjuc // Sociologicheskoe obozrenie. – 2003. – Т. 3. – №2. – S.3–34.

10. Hajdegger M. Vremja i bytie: Stat'i i vystuplenija / M. Hajdegger. – Moskva: Respublika, 1993. – 447 s.

11. Searle J. R. Mind, language and society: Philosophy in the Real World / J. R. Searle. – N.Y., 1999. – 180 p.

Kyrnytsky O. V., postgraduate Department of Philosophy, Donetsk National University Vasyl Stus (Ukraine, Vinnitsa), oleg-kirmizkiy@mail.ru

The importance and role of the virtual with the social construction processes

The essence of virtual, as a phenomenon totally engulfed all without exception spheres of life of the XXI century. Analyzed the phenomenon of the base and the value of the virtual inside processes construction the social. The relationship of the virtual in the process of constructing with a social phenomena of daily occurrence and language, understanding the necessity of inclusion a virtual in study of modern societies. Virtual viewed as a phenomenon, that connects the material and the ideal grounds of existence in the XXI century in a special logic interactions. It denotes the role and mechanisms of influence on the processes creating a shape of the modern globalized societies.

Keywords: virtual, daily occurrence, language, construction, social.

* * *

УДК 341.75(045)

Красніцька Г. М.,

кандидат історичних наук, доцент кафедри філософії та економічної теорії, Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ (Україна, Вінниця), krasnitska-am@ukr.net

МІЖНАРОДНИЙ ЕТИКЕТ ТА ЙОГО РОЛЬ У ВЕДЕННІ ПЕРЕГОВОРІВ

Досліджуються особливості, а також власне тема й проблема етикету у ділових стосунках. Висвітлено результати теми з проблем формування міжнародного етикету. Виявлено основні позиції у значенні ділових переговорів.

Ключові слова: переговори, етичні позиції, механізм, міжнародні переговори, міжнародний етикет, ціннісні орієнтації, міжнародна ввічливість.

Міжнародні переговори – це спосіб вирішення різнобічних питань міжнародного життя, розробки міжнародно-правових норм, мирного врегулювання суперечок, заснованих на безпосередньому контакті відповідним чином уповноважених на те сторін, які представляють інтереси суб'єктів міжнародного права.

Актуальність теми полягає в тому, що переговори у міжнародному житті займають важливе місце, тому що через них виражається сенс і спрямованість міжнародної політики держави.

Результати переговорів фіксуються у формі двох та багатосторонніх угод, протоколів, меморандумів. Офіційний характер більшості переговорів потребує особливої уваги до протоколу, дипломатичного етикету та міжнародної ввічливості. У даній статті автори досліджують особливості міжнародного етикету та його роль у веденні переговорів на міжнародному рівні.